



Vaiko teisių konvencija

Paskirstymas: bendras
2013 m. spalio 4 d.

Originalo kalba: anglų

**PIRMINĖ NEREDAGUOTA
VERSIJA**

**Vaiko
teisių
komite
tas**

Lietuvos trečiojo ir ketvirtojo periodinių pranešimų baigiamosios išvados, kurias Komitetas priėmė šešiasdešimt ketvirtojoje sesijoje (2013 m. rugsėjo 16 d. – spalio 4 d.)

1. 2013 m. rugsėjo 23 d. Komitetas 1826-ajame ir 1827-ajame posėdžiuose (žr. CRC/C/SR.1826 ir 1827) apsvarstė Lietuvos trečiąjį ir ketvirtąjį jungtinius periodinius pranešimus (CRC/C/LTU/3-4) ir 2013 m. spalio 4 d. įvykusiame 1845-ajame posėdyje patvirtino šias baigiamąsias išvadas.

I. Įvadas

2. Komitetas palankiai vertina Lietuvos pateiktą trečiąjį ir ketvirtąjį jungtinius periodinius pranešimus (CRC/C/LTU/3-4) ir raštu pateiktus atsakymus į klausimų sąrašą (CRC/Q/LTU/3-4/Add.1), kuris padėjo geriau suprasti valstybės konvencijos dalyvės padėtį vaikų teisių srityje. Komitetas dėkoja už konstruktyvų dialogą su aukšto lygio valstybės dalyvės delegacija, kuri sudaryta iš įvairių sektorių atstovų.

II. Įgyvendintos priemonės ir valstybės dalyvės pasiekta pažanga

3. Komisija palankiai vertina tai, kad buvo priimtos šios teisinės priemonės:

- a) Baudžiamojo kodekso pakeitimai, priimti 2012 m. birželio 30 d., kuriais išplečiama prekybos žmonėmis apibrėžtis;
- b) 2011 m. gegužės 26 d. Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas;
- c) 2010 m. liepos 2 d. Baudžiamojo kodekso pakeitimai, kuriais seksualinio apsisprendimo amžius padidinamas iki 16 metų;
- d) 2007 m. birželio 28 d. Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas;
- e) LR Vyriausybės 2008 m. liepos 16 d. nutarimas dėl vaiko laikinojo išvykimo į užsienio valstybes tvarkos, kuriuo reikalaujama vieno iš tėvų sutikimo, kai vaikas keliauja į Šengeno erdvei nepriklausančias valstybes;
- f) 2006 m. liepos 1 d. Socialinių paslaugų įstatymas, užtikrinantis socialinių paslaugų teikimą pažeidžiamoms grupėms, įskaitant vaikus; ir
- g) 2006 m. birželio 13 d. Socialinės paramos mokiniams įstatymas, kuriuo siekiama sumažinti šeimų, turinčių vaikų, socialinę atskirtį ir užtikrinti vaikams tinkamą maitinimą bei kitą paramą mokyklose.

4. Be to, Komitetas palankiai vertina tai, kad buvo ratifikuota ir (arba) prisijungta prie:

- a) Tarptautinės neįgaliųjų teisių konvencijos ir jos Fakultatyvinio protokolo – 2010 m. rugpjūčio mėn.;
 - b) Europos Tarybos konvencijos dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos – 2012 m. lapkričio mėn.;
 - c) Europos Tarybos konvencijos dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis – 2006 m. rugsėjo mėn.; ir
 - d) Europos Tarybos konvencijos dėl elektroninių nusikaltimų papildomo protokolo dėl rasistinio ir ksenofobinio pobūdžio veikų, padarytų naudojantis kompiuterinėmis sistemomis, kriminalizavimo – 2006 m. spalio mėn.
5. Komitetas sveikina ir šias politikos priemones:
- a) Vaiko gerovės 2013–2018 m. programą;
 - b) Nacionalinę neįgaliųjų socialinės integracijos 2013–2019 m. programą;
 - c) Valstybinę švietimo strategiją 2013–2022 m.;
 - d) Nacionalinę narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2009–2016 m. programą;
 - e) Nacionalinę smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2008–2012 m. programą; ir
 - f) Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtros 2007–2012 m. programą.

A. Pagrindinės probleminės sritys ir rekomendacijos

Ankstesnės Komiteto rekomendacijos

6. Komitetas, vertindamas valstybės dalyvės pastangas įgyvendinti Komiteto baigiamąsias išvadas apie valstybės dalyvės antrąjį periodinį pranešimą (CRC/C/83/Add.14), priimtas 2006 m. kovo 17 d., taip pat 2008 m. spalio 16 d. išvadas apie jos įžanginį pranešimą pagal Fakultatyvinį protokolą dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos (CRC/C/OPSC/LTU/1) ir 2007 m. gruodžio 6 d. – apie jos įžanginį pranešimą pagal Fakultatyvinį protokolą dėl vaikų dalyvavimo ginkluotame konflikte (CRC/C/OPAC/LTU/1), apgailestaudamas pažymi, kad į kai kurias išvados nurodytas rekomendacijas atsižvelgta nepakankamai.

7. **Komitetas ragina valstybę dalyvę imtis visų būtinųjų priemonių, kad būtų laikomasi baigiamosiose išvados pateiktų rekomendacijų (CRC/C/LTU/CO/2), kurios nebuvo arba buvo nepakankamai įgyvendintos, ir visų pirma rekomenduoja, kad valstybė dalyvė:**

- a) atsižvelgdama į valstybės dalyvės pateiktus išsamius duomenis, užtikrintų, kad visi apie vaikus renkami duomenys būtų suskirstyti pagal amžiaus grupes, lytį, etninę kilmę, socialinę ir ekonominę padėtį, kaimo ar miesto vietas ir pagal vaikų grupes, kuriems reikalinga speciali apsauga, siekiant išsamiai iširti visų vaikų padėtį;
- b) sustiprintų paramą Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigai, įskaitant pakankamą šios įstaigos aprūpinimą žmogiškaisiais ir finansiniais ištekliais, kad ji galėtų veiksmingai vykdyti jai suteiktus įgaliojimus ir stebėti, kaip įgyvendinamos Konvencijoje nustatytos vaikų teisės; ir
- c) toliau stengtųsi užtikrinti tinkamą ir sistemingą su vaikais arba vaikams dirbančių profesionalių specialistų mokymą ir (arba) informuotumą apie vaiko teises, pavyzdžiui, teisėjų, advokatų, teisėsaugos institucijų pareigūnų, valstybės tarnautojų, vietos valdžios pareigūnų mokytojų, socialinių darbuotojų, sveikatos darbuotojų ir ypač pačių vaikų.

Teisės aktai

8. Komitetas teikia Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo projektą, kuriame, remiantis valstybės Konvencijos dalyvės informacija, yra daug Konvenciją atitinkančių nuostatų. Tačiau jis apgailestauja, kad delsiama užbaigti ir priimti šį įstatymo projektą. Be to, Komitetas susirūpinęs, kad pasiūlytame įstatymo projekte yra nuostatų, prieštaraujančių Konvencijoje nustatytiems principams, nes jame, *inter alia*, vaikas ne visiškai laikomas teisių turėtoju.

9. Komitetas valstybei Konvencijos dalyvei rekomenduoja peržiūrėti Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo projektą, kad jame geriau atsispindėtų Konvencijos principai ir nuostatos, kuriomis įtvirtinamas vaiko, kaip teisių turėtojo, statusas. Dar rekomenduojama, kad valstybė dalyvė greičiau priimtų šį patikslintą įstatymo projektą ir kitus siūlomus su vaikų teisėmis susijusius teisės aktus, kad šie teisės aktai visiškai atitiktų Konvenciją, ir ragina valstybę dalyvę užtikrinti, kad visi įstatymai būtų veiksmingai įgyvendinami ir sukurti vykdymo užtikrinimo mechanizmai.

Visapusiška politika ir strategija

10. Komitetas pažymi, kad valstybė Konvencijos dalyvė priėmė daug programų ir veiksmų planų, susijusių su daugeliu Konvencijos taikymo sričių. Tačiau apgailestauja, kad valstybė dalyvė neturi visapusiškos politikos ir strategijos, kuri apimtų visus su vaiko teisių įgyvendinimu susijusius klausimus.

11. Komitetas rekomenduoja valstybei narei imtis priemonių, kad būtų suformuluota visapusiška vaiko teisių politika, aprūpinti atitinkamas institucijas reikalingais žmogiškaisiais, techniniais ir finansiniais ištekliais, vadovauti programų ir projektų rengimui ir sukurti jų stebėsenos bei vertinimo sistemas, aiškiai nurodant atitinkamų nacionalinių, savivaldos ir vietos institucijų funkcijas bei atsakomybę.

Koordinavimas

12. Komitetas pažymi, kad Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba yra atsakinga už vaiko teisių tarnybų veiklos tarpinstitucinį koordinavimą. Tačiau rūpestį kelia tai, kad ši įstaiga neturi reikiamų įgaliojimų, kad galėtų tinkamai atlikti šias pareigas, ir jos veikla apsiriboja tik metodiniais patarimais.

13. Komitetas rekomenduoja valstybei dalyvei imtis būtinųjų priemonių Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai sustiprinti ir aprūpinti ją pakankamais įgaliojimais ir žmogiškaisiais, techniniais bei finansiniais ištekliais, kad užtikrintų efektyvų su vaikų teisėmis susijusių veiksmų koordinavimą visuose sektoriuose nacionaliniu, savivaldybių bei vietos lygmeniu.

Lėšų skyrimas

14. Komitetas pažymi, kad valstybė Konvencijos dalyvė pateikė informaciją, jog, nepaisant ekonomikos krizės, vaiko teisių reikalams skiriamų lėšų nesumažėjo. Tačiau Komitetas susirūpinęs, kad biudžeto asignavimai vaikams yra nepakankami ir valdomi neefektyviai.

15. Atsižvelgdamas į 2007 m. vykusią bendrųjų diskusijų dieną „Ištekliai vaikų teisių reikalams – valstybių atsakomybė“ ir pabrėždamas Konvencijos 2, 3, 4 ir 6 straipsnius, Komitetas valstybei dalyvei rekomenduoja:

- a) padidinti biudžeto asignavimus vaikų teisių įgyvendinimui;
- b) paskirti konkrečias biudžetines lėšas socialiai atskirtų ir nepalankioje socialinėje padėtyje esančių vaikų teisių įgyvendinimui; ir
- c) nustatyti veiksmingą asignavimų vaikams paskyrimo ir panaudojimo pagal visas biudžeto dalis, stebėjimo ir vertinimo sistemą, taip užtikrinant investicijų vaikams matomumą.

B. Bendrieji principai (Konvencijos 2, 3, 6 ir 12 straipsniai)

Nediskriminavimas

16. Komitetui rūpestį kelia 1998 m. priimto Lygių galimybių įstatymo įgyvendinimo spragos, nuolatinis visų vaikų diskriminavimas ir, *inter alia*, socialiai atskirti arba nepatogioje socialinėje padėtyje esantys vaikai, įskaitant negalią turinčius vaikus, romų tautybės vaikus, skurstančius vaikus, vaikus, gyvenančius vaikų globos įstaigose ir sius nusikalsti vaikus.

17. Komitetas ragina valstybę Konvencijos dalyvę įgyvendinti diskriminaciją draudžiančius teisės aktus ir imtis skubių priemonių, skirtų užkirsti kelią diskriminacijai prieš, *inter alia*, socialinėje atskirtyje arba nepatogioje socialinėje padėtyje esančius vaikus, įskaitant negalią turinčius vaikus, romų tautybės vaikus, skurstančius vaikus, vaikus, gyvenančius vaikų globos įstaigose ir linkusius nusikalsti vaikus. Komitetas taip pat rekomenduoja, kad valstybė dalyvė į savo kitą periodinį pranešimą įtrauktų informaciją apie su Konvencija susijusias priemones ir programas, kurias ji įgyvendino atsižvelgdama į 2001 m. Pasaulinėje konferencijoje prieš rasizmą, rasinę diskriminaciją, ksenofobiją ir netoleranciją priimtą deklaraciją ir veiksmų programą ir 2009 m. Durbano konferencijoje priimtą išvadų dokumentą.

Geriausi vaiko interesai (angl. *best interests of the child*)

18. Komitetas pažymi, kad pagal valstybės Konvencijos dalyvės Civilinį kodeksą šeimos santykių teisinis reguliavimas turi būti pagrįstas vaiko teisių ir interesų prioritetiškumu ir apsauga, bet yra susirūpinęs dėl to, kad „geriausi vaiko interesai“ (*best interests of the child*) nevisiškai įtraukti į nacionalinę teisę, nes vaiko „interesai“ arba „teisėti interesai“ nėra tas pat, kas *geriausi* vaiko interesai ir todėl nepanašu, kad ši teisė būtų tinkamai suprantama ir nuosekliai taikoma.

19. Komitetas atkreipia valstybės Konvencijos dalyvės dėmesį į Bendrąją pastabą Nr. 14 (2013 m.) ir ragina valstybę dalyvę pataisyti savo teisės aktus ir nacionalinėje teisėje aiškiai įrašyti „geriausius vaiko interesus“ ir aiškiau nurodyti vaiko teisę turėti geriausius jos / jo interesus, į kuriuos, kaip nustatyta Konvencijoje, reikia atsižvelgti pirmiausia. Komitetas valstybei dalyvei dar rekomenduoja labiau pasistengti ir užtikrinti, kad ši teisė būtų tinkamai įtraukta į visas teisėkūros, administracines ir teismines procedūras, taip pat į visas politikos sritis, programas ir projektus, susijusius su vaikais ir turinčius poveikio vaikams centriniu ir vietos lygmeniu, ir nuosekliai taikoma. Šiuo atžvilgiu valstybė dalyvė raginama parengti procedūras ir kriterijus, susijusius su visų asmenų, kurie įgalioti nustatyti geriausius vaiko interesus kiekvienoje srityje, konsultavimu, ir išplatinti juos visuomenei, teismams, administracinei valdžiai ir teisėkūros institucijoms.

Pagarba vaiko nuomonei

20. Komitetas pažymi, kad teisė būti išklausytam įtraukta į daugelį valstybės Konvencijos dalyvės įstatymų, bet yra susirūpinęs dėl šių įstatymų įgyvendinimo spragų ir dėl to, kad vaiko teisė pareikšti savo nuomonę dažnai laikoma tik formalumu.

21. Komitetas norėtų atkreipti valstybės dalyvės dėmesį į Bendrąją pastabą Nr. 12 (2009 m.) dėl vaiko teisės būti išklausytam ir rekomenduoja imtis priemonių sustiprinti šią teisę, kaip reikalaujama Konvencijos 12 straipsnyje. Komitetas rekomenduoja, kad šiuo tikslu valstybė dalyvė imtųsi būtinųjų priemonių savo teisės aktams įgyvendinti ir paskatintų pagarbą vaiko nuomonei visose situacijose ir visais su juo arba ja susijusiais klausimais.

C. Pilietinės teisės ir laisvės (Konvencijos 7, 8, 13–17, 19 straipsniai ir 37 straipsnio a punktas)

Teisė į tapatybę

22. Komitetas susirūpinęs gyvybės langelių (angl. *baby boxes*) buvimu ir paplitimu, kuriuose leidžiama palikti vaikus, o tai pažeidžia, *inter alia*, Konvencijos 7, 8, 9 ir 19 straipsnius.

23. Komitetas primygtinai ragina valstybę dalyvę imtis visų priemonių, kad ši anonimiško vaiko atsisakymo praktika būtų nutraukta ir būtų sparčiai skatinamos ir stiprinamos alternatyvos. Be to, Komitetas ragina valstybę dalyvę labiau pasistengti ir iširti pagrindines priežastis, verčiančias palikti kūdikius, bei spręsti šią problemą. Atsakomosios priemonės turėtų būti šeimos planavimas, reprodukcinė sveikata, atitinkamos konsultacijos, socialinė parama neplanuotam nėštumui ir nėštumo rizikos prevencijai, parama nepasiturinčioms šeimoms, kartu suteikiant galimybę anonimiškai gimdyti ligoninėse, kaip paskutinę išeitį, kad vaikas nebūtų paliktas ir (arba) negimtus. Tokiu atveju valstybė dalyvė turėtų registruoti tėvus, kuriems vėliau vaikas galėtų būti sugražintas (ši informacija turėtų būti konfidenciali), atsižvelgiant į prievolę besąlygiškai laikytis visų Konvencijos nuostatų.

D. Smurtas prieš vaikus (Konvencijos 19 straipsnis, 37 straipsnio a punktas ir 39 straipsnis)

Fizinės bausmės

24. Komitetas pažymi, kad, remiantis valstybės dalyvės informacija, siūlomame Vaiko teisių apsaugos įstatymo projekte numatyta visiškai uždrausti fizines bausmes. Tačiau Komitetas susirūpinęs, kad šiuo metu fizinės bausmės namuose ir alternatyvios priežiūros aplinkoje yra teisėtos. Nors dabartiniuose teisės aktuose nustatyta vengti bet kokių veiksmų, įskaitant fizinį ir psichinį smurtą bei kitą žiaurų elgesį namuose, Komitetas susirūpinęs, kad ši nuostata nelaikoma draudžiančia fizines bausmes ir kad plačiai paplitusi nuomonė, jog fizinės bausmės yra auklėjimo būdas.

25. Komitetas atkreipia valstybės dalyvės dėmesį į Bendrąją pastabą Nr. 8 (2006 m.) dėl vaiko teisių apsaugos nuo fizinių bausmių ir kitų žiaurių arba žeminančių vaiko baudymo formų ir ragina valstybę dalyvę užtikrinti, kad naujuose teisės aktuose būtų draudžiama taikyti visų formų fizines bausmes bet kokioje aplinkoje, ypač namuose ir alternatyvios priežiūros įstaigose, o savo teisės aktuose numatyti vykdymo užtikrinimo mechanizmus, įskaitant atitinkamas sankcijas, taikytinas pažeidimų atveju. Dar rekomenduojama, kad valstybė dalyvė sustiprintų ir išplėstų informuotumo didinimo ir švietimo programas bei kampanijas, kad paskatintų pozityvias, nesmurtines ir į dalyvavimą įtraukiančias vaiko auklėjimo ir drausminimo formas.

Vaiko laisvė nepatirti jokios formos smurto

26. Prisimindamas 2006 m. Jungtinių Tautų smurto prieš vaikus tyrimo rekomendacijas (A/61/299), Komitetas rekomenduoja, kad valstybė dalyvė visų pirma panaikintų visų formų smurtą prieš vaikus. Be to, Komitetas valstybei dalyvei rekomenduoja atsižvelgti į Bendrąją pastabą Nr. 13 (CRC/C/GC/13, 2011) ir visų pirma:

- a) sukurti išsamią nacionalinę visų formų smurto prieš vaikus prevencijos ir kovos su smurtu strategiją;
- b) patvirtinti nacionalinę koordinavimo sistemą, skirtą kovai su visų formų smurtu prieš vaikus;
- c) priimti teisės aktus, kuriuose būtų aiškiai uždraustas visų formų smurtas prieš vaikus bet kurioje aplinkoje;
- d) ypač atkreipti dėmesį į lyties dimensiją esant smurto atvejams; ir

- e) bendradarbiauti su JT Generalinio sekretoriaus ypatinguoju atstovu smurto prieš vaikus klausimams ir kitomis susijusiomis Jungtinių Tautų institucijomis.

Smurtas prieš vaikus ir nepriežiūra

27. Komitetas susirūpinęs, kad daugėja smurto prieš vaikus atvejų, ypač šeimose, kurių tėvai nedirba, piktnaudžiauja alkoholiu arba skursta, taip pat ir globos įstaigose. Ypač rūpestį kelia didelė visuomenės tolerancija smurtiniam elgesiui prieš vaikus ir tai, kad trūksta mechanizmų, kurie suteiktų galimybę vaikams, ypač gyvenantiems globos įstaigose, pranešti apie prievartos ir smurto atvejus prieš juos.

28. Komitetas rekomenduoja, kad valstybė dalyvė imtųsi prievartos ir smurto prieš vaikus bet kurioje aplinkoje prevencijos priemonių, užtikrindama veiksmingą pranešimų apie išnaudojimą ir smurtą prieš vaikus tyrimą ir patraukdama kaltininkus baudžiamajon atsakomybėn bei atitinkamai nubausdama. Dar valstybei narei rekomenduojama sukurti vaikams lengvai prieinamus mechanizmus, suteikiančius jiems galimybę pranešti apie prievartos ir smurto prieš juos atvejus, taip pat užtikrinti tokioms aukoms būtiną apsaugą ir reabilitacinę pagalbą.

Seksualinis išnaudojimas ir prievarta

29. Komitetas susirūpinęs dėl pranešimų apie tai, kad:

a) apie vaikų seksualinės prievartos ir išnaudojimo atvejus nepranešama dėl to, jog bijomasi atsakomųjų veiksmų ir nenorima nukentėjusių vaikų pasmerkti gėdai;

b) negavę psichoterapinės pagalbos, nuo seksualinės prievartos nukentėję vaikai žudosi, ypač kai atvejis paviešinamas; ir

c) su vaikų seksualiniu išnaudojimu ir seksualine prievarta prieš juos susijusių tyrimų, patraukimo baudžiamajon atsakomybėn ir atitinkamo nubaudimo atvejų yra nedaug.

30. Komitetas rekomenduoja, kad valstybė dalyvė:

a) imtųsi priemonių susekti ir atpažinti nuo seksualinės prievartos, išnaudojimo ir prekybos nukentėjusius vaikus, didindama visuomenės, ypač vaikų, informuotumą ir mokydama su vaikais dirbančius specialistus, kaip atpažinti smurto atvejus;

b) užtikrintų veiksmingą psichoterapinę pagalbą vaikams, kurie yra seksualinio išnaudojimo ir prievartos aukos, ir kad nukentėjusių vaikų tapatybė visuomenei nebūtų atskleista;

c) sustiprintų pastangas tirti seksualinio išnaudojimo ir prievartos atvejus ir persekioti bei bausti kaltininkus bausme, kuri yra proporcinga padarytam nusikaltimui.

E. Šeimos aplinka ir alternatyvi priežiūra (Konvencijos 5 straipsnis, 18 straipsnio 1–2 punktai, 9–11, 19–21, 25 straipsniai, 27 straipsnio 4 punktas ir 39 straipsnis)

Šeimos aplinka

31. Komitetas susirūpinęs didėjančiu vaikų, kurie gyvena ne savo namuose arba yra laikinai prižiūrimi globėjų, ypač kai tėvai išvyksta į kitas šalis dirbti ar studijuoti, skaičiumi.

32. Komitetas valstybei dalyvei rekomenduoja padidinti paramos šeimai kokybę ir prieinamumą, įskaitant bendruomenės paslaugas ir užimtumo galimybes ekonominius sunkumus patiriančioms šeimoms, ir kartu stiprinti tėvystės įgūdžius, kad jie galėtų pasirūpinti

savo vaikais. Be to, atsižvelgdamas į Konvencijos 27 straipsnio 4 punktą, Komitetas ragina valstybę dalyvę imtis būtinųjų priemonių, garantuojančių, kad vaikas gautų tėvų arba kitų finansiškai už vaiką atsakingų asmenų išlaikymą tiek valstybės dalyvės viduje, tiek iš užsienio, įskaitant ir prisijungimą prie tarptautinių susitarimų arba jų sudarymą tam tikslui.

Šeimos aplinkos netekę vaikai

33. Komitetas palankiai vertina Neįgalių vaikų, likusių be tėvų globos vaikų, suaugusių neįgalių asmenų socialinės globos namų deinstitucionalizacijos strategines gaires 2010–2020 m. ir Vaiko globos (rūpybos) sistemos reorganizavimo strategijos 2008–2012 m. priėmimą. Tačiau Komitetas susirūpinęs, kad:

- a) yra daug tėvų valdžios apribojimo ir vaikų, ypač jaunesnių kaip 3 metai, apgyvendinimo globos įstaigose, atvejų;
- b) trūksta rekomendacijų dėl vaiko atskyrimo nuo šeimos;
- c) mažas globėjų šeimų skaičius ir nepakankama parama joms;
- d) prastos gyvenimo sąlygos ir ribotas plotas globos institucijose; ir
- e) nėra nevalstybinių vaikų namų stebėsenos sistemos; šie namai dažnai neatitinka teisės aktuose numatytų higienos, paslaugų kokybės ir ploto reikalavimų.

34. Prisimindamas Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 2009 m. gruodžio 20 d. rezoliucijos 64/142 priedą „Alternatyvios vaikų globos gairės“, Komitetas rekomenduoja, kad valstybė dalyvė:

- a) užtikrintų šeimos aplinkos netekusiems vaikams pakankamai alternatyvių globos šeimoje ar bendruomenėje galimybių;
- b) užtikrintų, kad atidavimas į globos įstaigą būtų tik paskutinė išeitis ir kad nustatant, ar reikėtų atiduoti vaiką į globos įstaigą, būtų atsižvelgta į šiuos kriterijus: tinkamas apsaugos priemonės, akivaizdų poreikį ir geriausius vaiko interesus (angl. *best interests*);
- c) nustatytų aiškias tėvų valdžios apribojimo gaires ir kriterijus ir nuolat peržiūrėtų bei stebėtų visus vaikų apgyvendinimo globos įstaigose atvejus;
- d) nustatytų griežtą globos įstaigų, ypač nevalstybinių, teikiamų paslaugų stebėjimo sistemą; ir
- e) atsižvelgtų į Bendrąsias Europos gaires dėl perėjimo nuo institucinės prie bendruomeninės globos ir kokybės standartus ir naudotųsi ES finansavimu, kad sustiprintų jų teisinių nuostatų įgyvendinimą.

Įvaikinimas

35. Komitetas susirūpinęs, kad įvaikinimo procesas valstybėje dalyvėje gali būti labai ilgas ir kad būsimieji tėviai susiduria su didele administracine našta dėl to, kad globos institucijos dažnai neigiamai vertina įvaikinimą. Be to, jam rūpestį kelia tai, kad įvaikinimo proceso metu vaikai negauna reikiamos informacijos ir paramos.

36. Komitetas rekomenduoja valstybei dalyvei sukurti veiksmingus mechanizmus, skirtus palengvinti įvaikinimo procesą pašalinant nereikalingas kliūtis, bet kartu užtikrinant, kad būsimi tėviai būtų tinkamai patikrinti. Jis dar rekomenduoja informuoti, konsultuoti ir remti vaikus visą įvaikinimo procesą, atsižvelgti į jų amžių ir brandumą.

F. Neįgalumas, sveikata ir gerovė (Konvencijos 6 straipsnis, 18 straipsnio 3 dalis, 23, 24, 26 straipsniai, 27 straipsnio 1–3 dalys)

Neįgalieji vaikai

37. Komitetas pažymi, kad Specialiojo ugdymo įstatymo ir Bendrojo ugdymo įstatymo sujungimas suteikė valstybei dalyvei galimybę įgyvendinti tam tikru mastu integruotą neįgaliųjų vaikų švietimą. Tačiau Komitetui ir toliau kelia rūpestį informacija, kad ši integracija neveiksminga dėl mokytojų nepakankamo paruošimo, priemonių trūkumo ir apskritai neigiamo mokytojų bei visuomenės požiūrio, ypač į vaikus su psichine negalia. Ypač Komitetas susirūpinęs dėl blogo elgesio su psichinę negalią turinčiais vaikais globos įstaigose, būtent „Ventos“ socialinės globos namuose.

38. **Atsižvelgdamas į Bendrąją pastabą Nr. 9 (2006 m.) apie neįgaliųjų vaikų teises, Komitetas ragina valstybę dalyvę užtikrinti, kad jos teisės aktai, politika ir praktika atitiktų, *inter alia*, Konvencijos 23 ir 27 straipsnius, kad būtų veiksmingai ir be diskriminacijos tenkinami neįgaliųjų vaikų poreikiai. Be to, Komitetas rekomenduoja valstybei dalyvei imtis visų būtinųjų priemonių, kad būtų įgyvendintos jos teisinės nuostatos, susijusios su inkluziniu švietimu, ruošiant mokytojus, aprūpinant mokyklas būtina įranga ir supažindinant mokyklos personalą, vaikus ir apskritai visuomenę su neįgaliųjų vaikų teisėmis, ypač daug dėmesio skiriant psichinę negalią turintiems vaikams. Be to, Komitetas rekomenduoja valstybei dalyvei imtis skubių ir veiksmingų priemonių, skirtų ištirti visus įtarimus (*pareiškimus*) dėl vaikų su protine negalia išnaudojimo ir blogo elgesio su jais ir patraukti kaltininkus baudžiamojon atsakomybė bei nubausti, taip pat suteikti aukoms reabilitacinę pagalbą.**

Sveikata ir sveikatos priežiūros paslaugos

39. Komitetas palankiai vertina Vaikų sveikatos stiprinimo 2008–2012 m. programą, bet yra susirūpinęs, kad motinos ir vaiko sveikatos programoms skiriama vis mažiau lėšų, taigi šios programos tampa mažiau prieinamos. Be to, Komitetas susirūpinęs, kad moterys, nusprendusios gimdyti namuose, negauna tinkamos pagalbos ar priežiūros gimdydamos ir *post partum*.

40. **Komitetas atkreipia valstybės dalyvės dėmesį į Bendrąją pastabą Nr. 15 (2013 m.) dėl vaiko teisės naudotis aukščiausio lygio sveikatos apsauga ir rekomenduoja valstybei narei imtis priemonių motinos ir vaiko sveikatos programų finansavimui iš biudžeto padidinti. Komitetas taip pat rekomenduoja, kad valstybė dalyvė užtikrintų priežiūrą moterims, kurios nusprendžia gimdyti namuose, suteikdama skubios akušerinės priežiūros, kvalifikuotos gimdymo priežiūros ir *post partum* priežiūros galimybę.**

Paauglių sveikata

41. Komitetas susirūpinęs, kad šalies paaugliams trūksta informacijos apie seksualinę ir reprodukcinę sveikatą, jaunimui palankių sveikatos priežiūros paslaugų, neprieinamos kontraceptinės priemonės, konfidencialūs STI (lytiniu keliu plintančios infekcijos) testai ir gydymas. Be to, Komitetas susirūpinęs dėl didelio sergančiųjų priklausomybės ligomis skaičiaus ir dėl to, kad trūksta priemonių padėti nuo tabako, alkoholio ir narkotikų priklausomiems vaikams arba vaikams, kurie priklauso rizikos grupei ar susiduria su pasmerkimu (*stigma*). Be to, Komitetas susirūpinęs dėl nuolat aukšto paauglių savižudybių rodiklio.

42. **Komitetas rekomenduoja valstybei narei į mokyklų programas įtraukti privalomą dėstomąjį dalyką „seksualinė ir reprodukcinė sveikata“ ir užtikrinti kontraceptinių priemonių, patikimų testų ir gydymo prieinamumą paaugliams. Dar rekomenduojama suteikti vaikams informaciją apie neigiamas piktnaudžiavimo vaistais, alkoholiu ir narkotikais pasekmes, konfidencialias konsultacijas ir gydymą paaugliams. Komitetas pakartoja savo ankstesnę rekomendaciją, kad valstybė dalyvė sustiprintų priemones, skirtas informuotumui apie paauglių savižudybes gerinti ir užkirsti kelią savižudybėms, ir toliau gerintų psichikos sveikatos paslaugų kokybę bei mastą.**

Gyvenimo lygis

43. Komitetas apgailestauja, kad dėl ekonominės krizės, paveikusios daugelį sričių, įskaitant sveikatą ir švietimą, išaugo vaikų skurdo lygis. Komitetas ypač susirūpinęs dėl paramos trūkumo skurdžiai gyvenančioms ir vaikus auginančioms šeimoms.

44. Komitetas ragina valstybę dalyvę toliau kovoti su skurdu ir skurdžiai gyvenančioms ir vaikus auginančioms šeimoms teikti būtinąją pagalbą ir paramą, kuriant viešąją politiką, ypač skirtą spręsti didėjantį vaikų skurdą trumpuoju ir ilguoju laikotarpiu. Taikant šią politiką, turi būti efektyviai derinami veiksmai nacionaliniu, savivaldybių ir vietos lygmeniu, taip pat veiksmai įvairiose srityse, visų pirma sveikatos priežiūros ir švietimo srityse, kurios ypač svarbios vaikams; tame turi dalyvauti ir vaikai.

G. Švietimas, laisvalaikis ir kultūrinė veikla (Konvencijos 28, 29 ir 31 straipsniai)

Švietimas, įskaitant profesinį mokymą ir orientavimą

45. Komitetas pažymi, kad pagal valstybės dalyvės Konstituciją ir Švietimo įstatymą jaunesni kaip 16 metų amžiaus vaikai turi teisę į nemokamą pradinį ir pagrindinį ugdymą. Tačiau Komitetas susirūpinęs, kad:

- a) trūksta duomenų apie nesimokančių ir mokyklos nelankančių vaikų (angl. *drop out rate*) lygį ir nėra šių duomenų apie vyresnius kaip 16 metų amžiaus vaikus;
- b) kai kuriose savivaldybėse trūksta nemokamų vadovėlių, o tėvai turi juos pirkti;
- c) kai kuriose globos ir pataisos įstaigose neadekvatus ugdymas, mažesnis valandų skaičius, pamokos sujungtos; ir
- d) mokyklose labai paplitusios patyčios.

46. Atsižvelgdamas į Bendrąją pastabą Nr. 1 Dėl švietimo tikslų (CRC/GC/2001/1), Komitetas rekomenduoja valstybei narei:

- a) sukurti duomenų apie nesimokančių ir mokyklos nelankančių vaikų iki 18 metų kaupimo sistemą ir ištirti, kokios pagrindinės šio reiškinio priežastys;
- b) užtikrinti nemokamą mokymą ir vadovėlius visiems vaikams visoje šalyje;
- c) užtikrinti, kad, laikantis įstatymų, globos ir pataisos įstaigose vaikų pamokoms būtų skirta tiek pat valandų, kaip ir įprastose mokyklose; ir
- d) imtis priemonių visų formų patyčioms ir priekabiavimui įveikti, didinant mokytojų, visų mokyklos darbuotojų ir mokinių gebėjimą priimti įvairovę mokyklose bei spręsti konfliktus.

H. Kitos specialiosios apsaugos priemonės (Konvencijos 22, 30, 38, 39, 40 straipsniai, 37 straipsnio b–d punktai, 32–36 straipsniai)

Tolesni veiksmai, susiję su ankstesnėmis Komiteto baigiamosiomis išvadomis ir rekomendacijomis dėl Fakultatyvinio protokolo dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos.

47. Komitetas apgailestauja, kad trūksta informacijos apie jo 2008 m. spalio mėn. baigiamųjų išvadų apie valstybės dalyvės įžanginį pranešimą pagal Konvencijos Fakultatyvinį protokolą dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos (CRC/C/OPSC/LTU/1) įgyvendinimą. Visų pirma, jis apgailestauja, kad nepateikta informacijos apie tai, kaip įgyvendinamos šios jo rekomendacijos:

- a) į Baudžiamąjį kodeksą įtraukti vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos apibrėžtis;

- b) patikslinti Fakultatyviniame protokole nurodytų nusikaltimų senaties terminus; ir
- c) išplėsti jo universalią jurisdikciją ir taikyti visiems Fakultatyviniame protokole įvardytiems nusikaltimams ir panaikinti dvigubo baudžiamumo reikalavimą

48. Be to, Komitetas tebėra susirūpinęs, kad vyresni kaip 16 metų vaikai, kurie užsiima prostitucija arba kuriais prekiaujama, nelaikomi aukomis, jiems dažnai taikomos baudos ir jie negauna pagalbos ar paramos nagrinėjant teismo bylas.

49. Komitetas rekomenduoja valstybei dalyvei imtis visų būtinųjų priemonių, kad įgyvendintų baigiamosiose išvadose, parengtose remiantis Konvencijos Fakultatyviniu protokolu dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos (CRC/C/OPSC/LTU/CO/1), pateiktas rekomendacijas, ypač pirmiau nurodytas rekomendacijas, ir kitame pranešime pateiktą informaciją apie šias priemones bei jų taikymo rezultatus. Be to, Komitetas rekomenduoja, kad valstybė narė mokytų teisėsaugos institucijų pareigūnus, kad vaikai, kurių atžvilgiu buvo padaryti Fakultatyviniame protokole nurodyti nusikaltimai, būtų laikomi nukentėjusiais ir šioms nusikaltimų aukoms suteiktų pagalbą bei paramą teismo proceso metu. Komitetas dar rekomenduoja valstybei narai pataisyti savo teisės aktus, kad jaunesniems kaip 18 metų vaikams, kurių atžvilgiu buvo padaryti Fakultatyviniame protokole nurodyti nusikaltimai, nebūtų taikomos jokios sankcijos, tarp jų ir baudos.

Nepilnamečių justicijos vykdymas

50. Komitetas pažymi, kad gavo valstybės dalyvės informaciją, jog įgyvendinant teismų reformą atsiras teisėjai, kurie specializuosis nepilnamečių justicijoje. Be to, Komitetas pažymi, kad prokurorai jau specializuojasi nepilnamečių justicijos srityje ir lanko mokymus bei seminarus šiuo klausimu. Tačiau Komitetas susirūpinęs, kad:

- a) nėra holistinės nepilnamečių justicijos sistemos, įskaitant nepilnamečių teismus ir nepilnamečių teisingumo įstatymą, kuriame būtų numatyti nukreipimo mechanizmai ir veiksmingos alternatyvos oficialiai teisingumo sistemai;
- b) mokymai ir seminarai skirti tik prokurorams ir nepanašu, kad juose dalyvautų kiti svarbūs baudžiamojo proceso dalyviai (*suinteresuotos šalys*), pavyzdžiui, teisėjai ir advokatai; ir
- c) teisininkų teikiama valstybės garantuojama teisinė pagalba yra nekokybiška.

51. Komitetas ragina valstybę narę tiksliai nustatyti jos Baudžiamojo proceso kodekso projekto, kuris suteiks galimybę sukurti holistinę nepilnamečių justicijos sistemą, svarstymo laikotarpį ir užtikrinti, kad jis visiškai atitiktų Konvenciją, ypač jos 37, 39 ir 40 straipsnius, ir kitus susijusius standartus, įskaitant Jungtinių Tautų nustatytas minimalias nepilnamečių justicijos vykdymo taisykles (Pekino taisyklės), Jungtinių Tautų nustatytas nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos gaires (Rijado gairės), Jungtinių Tautų nustatytas nepilnamečių, iš kurių atimta laisvė, apsaugos taisykles (Havanos taisyklės), Veiksmų gaires dėl vaikų baudžiamosios justicijos sistemoje ir Komiteto bendrąją pastabą Nr. 10 (2007 m.). Komitetas valstybei dalyvei rekomenduoja visų pirma:

- a) sukurti holistinę nepilnamečių justicijos sistemą, įskaitant nepilnamečių teismus, visuotinę teisinę bazę, taip pat nukreipimo priemones, skirtas neleisti, kad linkusiems nusikalsti vaikams būtų taikoma oficiali teisingumo sistema, ir kurti alternatyvas bylos nagrinėjimui, nuteisimui ir bausmės vykdymui, pavyzdžiui, bendruomenės tarnybą ir tarpininkavimą tarp aukos ir kaltininko siekiant išvengti stigmatizavimo ir dėl veiksmingos jų reintegracijos;
- b) užtikrinti, kad visi su vaikais dirbantys baudžiamojo proceso dalyviai, įskaitant teisėjus ir advokatus, būtų mokomi ir informuojami apie nepilnamečių justicijos sistemos specifiškumą;
- c) užtikrinti, kad teikiama valstybės garantuojama teisinė pagalba būtų kokybiška.

Tai darydami pasinaudokite, jei įmanoma, Jungtinių Tautų tarpinstitucinės grupės nepilnamečių reikalams ir jos narių sukurtomis techninės pagalbos priemonėmis, įskaitant UNODC, UNICEF, OHCHR ir NVO, ir grupės narių prašykite šios techninės pagalbos nepilnamečių teisingumo srityje.

Vaikai nusikaltimų liudytojai ir aukos

52. Komitetas susirūpinęs, kad vaikams nusikaltimų liudytojams ir aukoms gali tekti susidurti su įtariamaisiais kaltinamaisiais be parengiamojo įvertinimo ir kad savivaldybių Vaiko teisių apsaugos tarnybų bei psichologų dalyvavimas yra nepakankamas ir neveiksmingas.

53. Komitetas rekomenduoja, kad valstybė dalyvė, pasitelkusi atitinkamus teisinius nuostatus ir reglamentus, užtikrintų, kad visiems vaikams aukoms ir (arba) nusikaltimų liudytojams būtų suteikta Konvencijoje reikalaujama apsauga, ir kad valstybė dalyvė visokeriopai atsižvelgtų į Jungtinių Tautų „Vaikų kaip nusikalstamų veikų aukų ir liudytojų apsaugos baudžiamajame procese gaires“ (pridėtas prie Ekonominės ir socialinės tarybos rezoliucijos 2005/20).

I. Tarptautinių žmogaus teisių dokumentų ratifikavimas

54. Komitetas rekomenduoja, kad valstybė dalyvė, siekdama toliau stiprinti vaiko teisių įgyvendinimą, ratifikuotų pagrindinius žmogaus teisių dokumentus, prie kurių ji dar neprisijungė, visų pirma, Vaiko teisių konvencijos Fakultatyvinį protokolą dėl pranešimų procedūros, Tarptautinę konvenciją dėl visų migruojančių darbuotojų ir jų šeimos narių teisių apsaugos, Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto Fakultatyvinį protokolą ir Konvencijos prieš kankinimą Fakultatyvinį protokolą.

J. Bendradarbiavimas su regiono ir tarptautinėmis institucijomis

55. Komitetas rekomenduoja valstybei dalyvei bendradarbiauti su Europos Taryba įgyvendinant Konvencijos ir kitų žmogaus teisių dokumentų nuostatas ir valstybėje dalyvėje, ir kitose Europos Tarybos valstybėse narėse.

K. Tolesni veiksmai ir informacijos sklaida

56. Komitetas rekomenduoja valstybei dalyvei imtis visų reikiamų priemonių, užtikrinančių, kad bus įgyvendintos visos dabartinės rekomendacijos, *inter alia*, perduoti jas valstybės vadovui, Parlamentui, atitinkamiems ministrams, Aukščiausiajam Teismui ir vietos valdžiai, kad šie jas apsvarstytų ir imtųsi veiksmų.

57. Be to, Komitetas rekomenduoja, kad valstybės dalyvės trečiasis ir ketvirtasis jungtinis periodinis pranešimas ir raštu pateikti atsakymai į papildomus Komiteto klausimus bei susijusios rekomendacijos (baigiamosios išvados) būtų prieinami lietuvių ir kitomis šalies kalbomis internetu (ir ne tik), visuomenei apskritai, pilietinės visuomenės organizacijoms, žiniasklaidos priemonėmis, jaunimo grupėms, profesinėms grupėms ir vaikams, kad kultų diskusijos ir kad būtų geriau suprantami ir išsąmoninami Konvencijos bei jos fakultatyvinių protokolų įgyvendinimo ir stebėsenos klausimai.

L. Kitas pranešimas

58. Komitetas ragina valstybę dalyvę jungtinį penktąjį ir šeštąjį periodinį pranešimą pateikti iki 2019 m. vasario 28 d. ir įtraukti į jį informaciją apie šių baigiamųjų išvadų įgyvendinimą.

Komitetas atkreipia dėmesį į suderintas rekomendacijas dėl ataskaitų rengimo, priimtas 2010 m. spalio 1 d. (CRC/C/58/Rev.2 ir Corr. 1), ir primena valstybei dalyvei, kad kiti pranešimai turėtų atitikti rekomendacijas, o jų apimtis neturėtų būti didesnė kaip 60 puslapių. Komitetas ragina valstybę dalyvę savo pranešimą pateikti laikantis rekomendacijų. Jei pateiktas pranešimas viršytų nustatytą apimtį, valstybės dalyvės bus paprašyta tą pranešimą peržiūrėti ir dar kartą pateikti laikantis pirmiau minėtų rekomendacijų. Komitetas primena valstybei narei: jeigu ji neturi galimybės peržiūrėti ir dar kartą pateikti šį pranešimą, negarantuojama, jog pranešimas bus išverstas, kad sutarties priežiūros institucija jį išnagrinėtų.

59. Be to, Komitetas kviečia valstybę narę pateikti atnaujintą dokumento versiją pagal suderintas rekomendacijas dėl ataskaitų rengimo pagal tarptautines žmogaus teisių sutartis, ypač susijusias su bendruoju pagrindiniu dokumentu, priimtu 2006 m. vykusiame penktajame tarpkomitetiniame žmogaus teisių sutarčių institucijų posėdyje (HRI/MC/2006/3).